

קטיגוריות: ראיונות, האגודה לזכויות האזרח

ראיון עם יו"ר האגודה רות גביזון על עבודת האגודה בעקבות הדו"ח השנתי לשנת 1984

20 ביוני 1984

"המחתרת שינתה את פני המדינה!" / ראינה שרית ישי

פרופסור רות גביזון יושבת-ראש "האגודה לזכויות האזרח בישראל", מספרת על ניסיונות האגודה לבטל צווי-הגבלה המוטלים על אזרחים ערביים, ניסיונות האגודה לבדוק באילו נסיבות השתמשו בגז בבתי-הסוהר ועל ההפליה לטובת עצורי המחתרת היהודית.

פרופסור רות גביזון, מרצה למשפטים באוניברסיטה העברית, היא יושבת-ראש "האגודה לזכויות האזרח". פעם בשנה מפרסמת האגודה את הדוח שלה. בדוח השנה יש פרטים מרתקים על עיוות-הדין ועל הפרת זכויות-אזרח, בעיקר בשטחים הכבושים ובעיקר כלפי תושבים ערביים. אך בהחלט גם לגבי אזרחים ישראלים.

הרעש הגדול שעורר הדוח נגע דווקא לשימוש בגזים בבתי-הסוהר. גזים, שהופעלו בעיקר נגד אסירים ערביים. אך יש בדוח הזה פרטים מזעזעים רבים והישגים לא מעטים של האגודה.

כך, למשל, הצליחה האגודה להשאיר בצבא קצין שעזב את אשתו למען חברו, והאישה נקמה בו בכך שהלשינה למפקדיו שהוא הומוסקסואל. הצבא ביקש לסלק את הקצין. האגודה הצליחה להגיע להסדר עם הצבא, שגילה, לדבריה של גביזון, פתיחות ואהדה לנושא זה. וכך, למשל, הצליחה האגודה למנוע פיטוריהם של מורים, שפוטרו בגלל דעות פוליטיות; הצליחה לבטל צווי-

הגבלה; הצליחה למנוע את העמדתו לדין של סופר ערבי בשל ספר שכתב, וכן הלאה וכן הלאה.

האגודה טיפלה בעשרות תלונות, שחלקן הופרכו וחלקן נותרו ללא מענה. אנשים עושים, רובם ככולם, את עבודתם בהתנדבות. רות גביזון מספרת כי מספר חברי האגודה גדל בצורה משמעותית. האגודה הפכה כתובת לכל מי שמרגיש דפוק במדינה זו, כשהיא משתפת פעולה עם "אמנסטי אינטרנשיונל", אם כי לא אחת היא חולקת על הדעות של ארגון זה.

בין הישגי האגודה: העובדה כי הצליחה למנוע מהמשטרה רישום של משמרות-המחאה מול ביתו של ראש-הממשלה, יצחק שמיר. האגודה הגיעה להסדר עם המשטרה כי שמות המשתתפים יישמרו במשרדה, ורק אם יהיה סיכון ביטחוני יישמרו השמות. האגודה הצליחה במקרהו של סרבן-השירות יעקב שיין. אמנם, לא נפתרה בעייתו עקרונית, אך הוא לא חזר לקבל צו-מילואים. "האגודה לשמירת זכויות-האזרח" מצליחה "לגרד פינות", כמו שאומרת רות גביזון, אך זוהי אגודה חשובה מאין כמוה, העומדת על המשמר כשידה על הדופק, והמודעת למגבלות הקיימות במדינת-ישראל, שבה קבוצת אזרחים שלמה מופלית לרעה.

לכן, עבודתם של רות גביזון וחבריה היא עבודת-קודש, ובחרדת-קודש הם אומנם מתייחסים אליה, עושים עבודתם יומם ולילה ללא שכר, ובלבד שיישמר צלם-אנוש למדינה זו.

העניין שעורר את הרעש הגדול ביותר כתוצאה מהדוח השנתי שפרסמה "האגודה לזכויות האזרח" בישראל הוא נושא הגזים בבתי הסוהר. כיצד הגיע אליכם החומר?
 החומר הגיע לידי של נשיא האגודה, השופט חיים כהן. ביקשנו להיפגש עם נציב בתי-הסוהר ואמנם נפגשנו עם ד"ר מרדכי ורטהיימר, עם קצין-הרפואה הראשי של בתי-הסוהר ועם האחראי לביטחון במערכת בתי-הסוהר. הם נתנו לנו נאום כללי בנושא כמה קשה להיות סוהר ואני מסכימה אתם בכל לב. ואז, הסבירו לנו כי האמצעי היחידי להתגבר על התפרעות או השתוללות הוא גז.

האם מדובר בגז מדמיע?

ורטהיימר אמר שהגז הוא מדמיע.

מה אמרו המתלוננים?

שזה גז לא מדמיע. אך צריך להבין בחשבון שהאסירים אינם יודעים בדיוק באיזה סוג גז מדובר. הם דיברו על "גז יעקובסון", כך הוא מכונה בסלנג של האנשים, יכול להיות שכמויות גדולות של גז מדמיע גורמות אפקטים יותר קשים משגורם שימוש מועט.

האם המתלוננים לא סיפרו על תוצאות לוואי, כתוצאה מהשימוש בגז?

קיבלתנו הצהרה חד-משמעית מקצין-הרפואה ומוורטהיימר, כי בחמש השנים האחרונות לא היה אדם שנזקק לאשפוז כתוצאה מהשימוש בגז. זה סותר את הטענות שיש בידינו.

התלוננתם אצל נציב בתי-הסוהר על כל מיקרה לגופו?

לא קיבלנו תשובות על תלונות אישיות שהגשנו, בטענה כי לא מסרנו שמות. לא מסרנו שמות, כדי לא לפגוע במתלוננים. בסופו של דבר, היו אנשים שהסכימו שנמסור את שמותיהם ועדיין לא קיבלנו תשובות על כל תלונה.

כמה אנשים התלוננו?

בערך עשרה אנשים.

יהודים וערבים?

בעיקר יהודים. רק באירוע נווה תרצה הגיעו תלונות מאסירות ביטחוניות.

יש תוצאות מעשיות לפגישתכם עם נציב בתי-הסוהר?

זו הייתה פגישה מנומסת ותרבותית. הנציב אמר שלדעתו בתי-הסוהר מבוקרים מספיק באורח חיצוני, והוא לא מוצא לנכון להקים ועדת-פיקוח חיצונית. למעשה, איננו נוהגים לחשוף את עבודתנו, אלא עם פרסום הדוח השנתי, אלא שלמסיבת העיתונאים שערכנו עם פרסום הדוח, הגיעו המתלוננים ונתנו לעיתונאים חומר שאנחנו שומרים על חיסיונו. אני חושבת שנציג בתי-הסוהר התרגז מהחשיפה של העניין. מכל מקום, באותה ישיבה הובטח לנו שישלחו לנו את הנהלים של בתי-הסוהר לגבי שימוש בגזים. שלוש פעמים פנינו מאז, ועדיין לא קיבלנו את הנהלים. אם לא נקבל את הנהלים נפתח בתביעה ציבורית להקמת ועדת-חקירה ציבורית.

נציבות בתי-הסוהר מענישה אתכם בגלל חשיפת עניין הגזים בזמן שהיו במשא ומתן אתכם?

ורטהיימר כועס עלינו והסוהרים מאיימים בהתפטרות. אני באמת מצטערת על הפגיעה בסוהרים. אני בטוחה שלא כל הסוהרים משתמשים בגז, אבל יש לי תחושה שהתלונות מצביעות על משהו שצריך לחקור.

אתם מבקרים בבתי-סוהר?

אנחנו מבקשים במשך שנים לקבל מעמד מבקר ציבורי. הנציב הקודם, חיים לוי, סירב לתת לנו מעמד כזה. חזרנו וביקשנו מוורטהיימר שיאפשר לנו לערוך בדיקות עצמאיות. לא קיבלנו עדיין תשובה.

אתם פועלים כמדומני בנושא זכותם של אסירים ועצירים להשתתף בבחירות האם הצלחתם

להזיז משהו בנושא?

בחוק נקבע שכל אדם יבחר בקלפי שבמקום מגוריו ולכן לא מאפשרים לאסירים או לעצירים להשתתף בבחירות.

יש חריגים. חיילים, למשל, לא בוחרים במקומות מגוריהם כי אם בצבא.

נכון. יש חריגים, כמו חיילים וכמו ימאים, אך אסירים ועצירים או חולים בבתי-חולים לא רשאים לבחור. אלא שבניגוד לאחרים, כמו כאלו הנמצאים בחו"ל למשל, האסירים לא בוחרים, כי חופש התנועה שלהם מוגבל. מאחר שהעונש המוטל עליהם אינו כולל שלילת זכות הבחירה שלהם, אנחנו פועלים כדי שיאפשרו לאסירים לבחור בבתי-הסוהר. עד כה אין תוצאות בנושא.

אתם מטפלים בכל תלונה המגיעה אליכם, או שאתם עורכים מיון?

יש הרבה תלונות של אנשים במצוקה, שלא קשורות לזכויות-האזרח. אנשים שאין להם כסף ומקומות-מגורים. המון תלונות של חולי-נפש, שאנחנו לא יכולים לעזור להם, מקרים של מוכי-גורל. אנחנו משתדלים להפנות אותם למוסדות המתאימים. אם מגיעה תלונה על בעיה שיש בה אספקט של זכויות אזרח, בודקים כל דבר לגופו ומטפלים.

אחד ההישגים שלכם, שהוצגו בדות, הוא ההצלחה למנוע פיטוריו וסילוקו של קצין שהתגלה

כהמוסקסואל מהצבא את יכולה לספר על המקרה.

הבחור שירת בצבא-קבע כקצין, והייתה לו תוכנית-עבודה שכללה תוכנית קידום. הוא עזב את אשתו ועבר לגור עם חבר. אשתו פנתה למפקדיו והלשינה שהוא הומוסקסואל. בטענה שהוא מהווה סיכון בטחוני, הוא התבקש לעזוב את השירות. בתחילה נטה לעשות כרצונם, כי הרגיש לא נוח. אחר-כך אמר – לא, אין כל פגם בי או בכישורי. עד עכשיו הייתי בסדר גמור מבחינתכם, אין כל סיבה שכעת, כשאתם יודעים את העדפתי המינית, אני לא בסדר. הצבא התעקש שיעזוב, ואז התפרסמה ידיעה קטנה בעיתון בנושא.

חלק מעבודתנו הוא לעקוב אחר פרסומים של הפרת זכויות-אדם בעיתונים. איתרנו את הבחור דרך הכתב שפרסם את הידיעה ופנינו לשלטונות הצבא. הצבא חזר וטען כי האיש מהווה סיכון בטחוני. אמרנו – לא! האיש חשוף. אין כאן מקום לדבר על סחיטה. ואז הם אמרו כי העובדה שהוא הומוסקסואל פוגמת בתדמית המפקד. אמרנו – הבחור מוכר לאנשים, איך יתכן שפתאום תיפגם דמות המפקד שלו. אני מוכנה לציין כי הפרקליט הצבאי הראשי הקודם, דב שפי, היה אוהד לבעיה. בכלל, מצאנו בצבא רגישות עצומה לנושא והתייחסות רצינית. בסופו של עניין, הגענו להסדר עם הצבא, שהקצין יעבור את הקידום שהובטח לו, יעבוד עוד שנתיים-שלוש. ויפרוש.

מבחינתנו, זה היה הישג גדול של עמדה מאוד עקרונית. בכוונה לא טיפלנו בנושא באופן ציבורי. בכלל, אנחנו לא אנשי יחסי-ציבור גדולים. מכל מקום, אני חייבת לציין כי מצאנו את הצבא מאוד לא עוין. מאוד לא עיקש. בנושא הזה הם ממש הלכו לקראתנו.

מה אתם עושים במקרה שאדם בא אליכם ומתלונן, כי הוא פוטר בגלל דעותיו הפוליטיות, הרי קשה מאוד להוכיח זאת.

הגיע אלינו מורה יהודי שפוטר, לדבריו, בגלל דעותיו הפוליטיות השמאליות. הוא לימד מדעי-הטבע בבית-ספר תיכון ובחטיבת-הביניים בבית-שמש.

כיצד הוכחתם, כי פוטר בגלל דעה פוליטית?

מכיוון שנגד האיש לא היו תלונות בעבודה. להפך, המנהל רצה אותו. קשה מאוד למצוא היום מורה טוב למתמטיקה ופיסיקה. הדוחות המקצועיים על האיש היו בסדר גמור. התכתבנו עם משרד-החינוך ובסופו של דבר, האיש הוחזר לעבודה וקביעות בלי להגיב ישירות לכך שטענו כי היה כאן עניין של חופש דעה. ראינו גם בכך הישג לא מבוטל.

בשני המקרים האחרונים הגעתם להסדרים, לא כדאי היה ללכת לבית-המשפט, עם המקרים האלה, כדי לקבל פסיקה עקרונית?

למדינה יש טכניקה. כשהיא מרגישה שהטיעון שלה חלש, היא לא נותנת לבית-המשפט להחליט. היא פותרת את הבעיות לגופו של עניין עוד לפני שזה מגיע לבית-המשפט, ואחר-כך אין לנו כל סיבה ללכת לבית-המשפט.

תקפנו אפליה במתן עזרה בשיכון בעירויות-פיתוח. החוק אומר שמי שלא משרת בצבא, לא זכאי בשיכון.

מדובר בערבים?

כן. ערבי מדימונה וערבי מקריית-שמונה. הערבי מדימונה עובד במכון נחלים לעבודה סוציאלית, המעניק שירות ליהודים. למרות זאת, מנהליו במקום עבודתו לא תמכו בזכותו לקבלת סיוע לשיכון. כשפנינו למדינה, המדינה אמרה אין בעיה, ונתנה לאיש כל מה שרצה. כאשר לא נוח לה, המדינה מרוקנת את המשפט מתוכנו.

מה בנוגע לצווי ההגבלה?

צווי ההגבלה מופעלים לפי תקנות הגנה מנדאטוריות ובאו להחליף את המעצר המנהלי, שמאז 1979 כמעט אין משתמשים בו. תחת זאת מטילים צו-הגבלה עם ריתוק.

על כמה אנשים חלים כיום במדינת ישראל צווי הגבלה?

על 12 אנשים כולם ערבים מצפון הארץ.

ובשטחים?

עשרות אנשים. נדמה לי שבין 60 ל-80.

אתם מנסים לבטל צווי הגבלה?

לא תמיד אנחנו הולכים לבג"ץ. קודם אנחנו מנסים באופן מנהלי, ואז המדינה משיבה שאם נוותר על העתירה, לא יאריכו את הצו.

המדינה מונעת פסק-דין עקרוני?

בדיוק כך. יש לי תחושה שהמדינה יודעת שהיא לא יכולה להגן על הטיעון שלה לצו ההגבלה, ואז היא מבטלת אותו יוצאת מהעניין בלי לקבל פסק-דין עקרוני.

טיפלתם גם במקרה של אבו-עלי שאהין?

האיש היה תחת צו-הגבלה חמור ביותר.